

V svesti si, da je proučevanje etnografske problematike dolžnost vseh narodov in da so etnografski spomeniki, kakor vsi kulturni spomeniki, kulturna last ne samo enega, temveč vseh narodov, vsega človeštva, priznava slovenska etnografija ob Gerambovem zborniku polno vrednost Gerambovega etnografskega dela; in to ne več v stadiju začetništva, temveč v polnem razvoju, ki ga dokazuje glasnik nove slov. etnografske dobe, samostojno strokovno glasilo »Slovenski etnograf«.

Franjo Baš

DR. LEOPOLD SCHMIDT, AUSSTELLUNG VOLKSSCHAUSPIEL IN OESTERREICH. Museum für Volkskunde, Wien 1946.

Sicer dokaj post festum mi je — po prijaznem posredovanju g. univ. doc. dr. L. Kretzenbacherja iz Gradca — prišel v roke katalog razstave o ljudski igri v Avstriji, ki jo je 1946 privedil dunajski Etnografski muzej, Katalog, ki ga je uredil dr. Leopold Schmidt, obsega 50 strani in je za naše prilike že zato zanimiv, ker kaže, kako drugod postavljajo pojem ljudske (= folklorne) igre. V tem smislu je poučna izbira razstavnega gradiva.

Prvi prostor je vseboval maske, obhodne igre in lik burkeža (Hanswurst). Po vrsti si sledijo Miklavž in parkelj, različni obhodi zimskih in pustnih šem, burke (Fastnachtspiele) in slovitni burkež Hanswurst, ki mu je botroval dunajski komik La Roche. — Naslednji prostor je bil posvečen snovem in oblikam ljudske igre. Slikovno gradivo je prikazovalo igre o poletju in zimi (Sommer- und Winterspiel), mrtvaški ples, Slehernikovo snov, Fausta, trikraljvske kolednike, božične igre, pasijonske igre, ljudske igrske rokopise, letake in podobice v zvezi z ljudsko igro, lutkovne avtomate, omarične scene z voščeni in drugimi figurami, lutke. — Med razstavljenimi objekti sem zasledil tri, katerih provenienca je označena z »Oberkrain«, datacija pa z 18. stol. V vseh teh primerih gre za modle naših malih kruhkov oziroma njih odlitke (verjetno iz Škofje Loke). Prvi predstavlja parkeljna (Krampus, Teufel mit Butte — mit Kinderköpfen —, hoher Mütze, Stab, Kette; višina 18 cm), naslednja dva pa »burkeža« (Hanswurst in ornamentalem Rad, Gliedmassen speichenartig gespreizt; prvi ima premer 13, drugi pa 45 cm). Gorenjska provenienca se pri obeh burkežih samo domneva.

V tretjem prostoru je bila zbrana vsa dotedanja avstrijska znanstvena literatura o ljudski dramatik, splošna in posebej po deželah. Ta literatura je šla za majhnimi izjemami mimo nas, kar je velika, a ne nepopravljiva škoda. Zlasti dela med obema vojnama so nam ostala neznanca (izjema je menda edini Georg Graber). — V splošni literaturi opažam med drugimi Weinholdovo in Hartmannovo zbirko, J. G. Seidla »Wanderungen«, Lexerjev »Kärntisches Wörterbuch« z zbirko iger, dalje opise v »Osterreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild«, ki ohranjajo svojo vrednost. Razstava je pokazala, da sega sodobno znanstveno raziskovanje ljudske igre v Avstriji v trideseta leta. Iz 1930 je Roberta Stumpfla delo »Schauspielmasken des Mittelalters und der Renaissance und ihr Fortbestehen im Volksschauspiel«, pozneje se pojavljajo zlasti temeljna dela Leopolda Schmidta (Formprobleme der deutschen Weihnachts-spiele, 1937, Zur Innengeschichte der deutschen Passionsspiele, 1938, Gesellschaftliche Grundlagen des alpenländischen Volksschauspielwesens, 1937), iz 1947 je znamenita razprava Antona Dörnerja »Forschungswende des mittelalterlichen Schauspiels«. Nas zanimata posebej štajerska in koroška literatura. Za štajerski del so značilna stara Schlossarjeva dela in Pohlheimov »Bericht«, za nas važno je gradivo iz Knäfilovega rokopisa iz 1813, ki ga je obdelal V. von Geramb (1928). Koroško gradivo je zastopal v prvi vrsti Georg Graber z dolgo vrsto koroških iger od božične do kostanjske pasijonske igre v nemški obleki. Slovenske ljudske igre z Drabosnjakom na razstavi ni bilo.

Mimogrede naj omenim, da se raziskovanje ljudske igre v naši soseščini v zadnjih letih uspešno izpopolnjuje. Tako je univ. doc. dr. Leopold Schmidt na 2. zborovanju avstrijskih etnografov v Salzburgu 1947 podal bistven prispevek k razpoznavi osnovnih oblik ljudske igre (Die Elemente des Theaters), Anton

Dörrer je izdal 1949 obsežno delo »Tiroler Fasnacht« itd. Pri raziskovanju »notranjeavstrijske« ljudske igre se vedno vidneje uveljavlja univ. doc. dr. Leopold Kretzenbacher, čigar izsledki neposredno zanimajo tudi nas.

Listanje po katalogu me je spomnilo zanimivega gradiva, ki bi ga mogli s pridom uporabljati pri raziskovanju naše ljudske igre: naših panjskih končnic in slik na steklo. To je storil za Drabosnjakove igre mimogrede v uvodu svojih »Starosvetnosti« dr. Fr. Kotnik (Ljubljana 1943, str. 11–14)! Gradivo, ki so ga premogli 1946 za to zanimivo razstavo naši sosedje, kaže pota tudi našemu delu in je zato tudi za nas zelo poučno.

Niko Kuret

W. HAVERS: NEUERE LITERATUR ZUR SPRACHTABU (Sitzungsberichte Wiener Akad. d. Wiss., Phil.-Hist. Klasse, 223, 5, Wien 1946).

Problem jezikovnega tabuja v indoevropskih jezikih se je v zadnjih dveh desetletjih razvil že v nekakšno modno smer v lingvistiki. Kar se je v začetku zdelo samo duhovita Meilletova domislica pri posameznih etimologijah, se je razrastlo v globino in v širino ter postalo že skoroda metoda za luščenje ostankov primitivnega mišljenja v jeziku. Res je mnogo vodilnih jezikoslovcev dosledno odklanjalo vse takšne poskuse razlaganja jezikovnih dejstev, kljub temu si je to zanimivo, toda tudi kočljivo področje moderne semantike znalo utreti pot. Havers je ves čas skrbno spremljal razvoj tega iskanja ter je tudi sam prispeval marsikaj važnega, tako v svoji najbolj znani knjigi »Handbuch der erklarenden Syntax«, kakor v posameznih razpravah, raztresenih v strokovnih časopisih. Morda ni bil nihče bolj poklican predstaviti celotni problem v današnjem stanju razvoja. Zbral je skoraj vse, kar je bilo pred njim napisanega o jezikovnem tabuju. Ni se pa zadovoljil samo s kritičnim pretresom literature, ampak je s široko zajetimi paralelami znal mnogim tujim domnevam vtisniti prepričljivejšo obliko.

Po Haversovi definiciji je tabu »iz verskih predstav ali iz praznoverja izvira-joča prepoved označevati nekatere pojme z običajnimi nazivi«. Ime je bilo nekoč sestavni del bitja ali pojava, kateremu je pripadalo ter je bilo povezano z njim z magičnimi vezmi. Sredstvo za sporazumevanje med ljudmi je moralo do neke mere ostati prikrito nepoklicanim, v prvi vrsti sovražnim demonom, ki bi utegnili prisluškovati. Tako je številne zamenjave pojmov otrok in suženj, katere najdemo povsod in ne samo v slovanskih jezikih, nemogoče verjetno razložiti drugače, kakor da imamo opravka z varanjem demonov. Sem spadajo prav tako vsi različni pojavi tabujna čustva, kakor ga je imenoval Meillet, da je nevarno pokazati ljubezen, ker bi sovražne sile lahko škodovala ljubljenu bitju. Murko je pred leti skušal na ta način pojasniti danes nerazumljivo mesto v Hasanaginici (Germanoslavica III, 358). Zena noče obiskati moža, ki leži ranjen v šotoru. Mož torej ni poznal te prastare ženske tradicije, ali pa jo je samo izrabil. Šele to dejstvo nam pojasni tragedijo balade v vsej njeni grozoti.

Haversa zanima tabu seveda samo kot jezikoslovca. Le v kratkem uvodu nakaže nekaj najsplošnejše problematike. Tabu ni nekaj enotnega in stalnega. Bile so besede, katerih se je bilo nevarno posluževati samo ponoči, druge so bile prepovedane samo ob določenih dnevih v letu, nekatere prepovedi so veljale le za ženske, druge za svečenike, lovce itd. Zato so refleksii tabuiranih pojmov danes tako različni v posameznih jezikih.

Havers je svojo knjigo razdelil na dva dela, na Tabuobjekte in na Ersatzmittel. Delitev pa ni niti najmanj shematična. V posameznih poglavjih prvega dela razpravlja o imenih lovnih in domačih živali, o medvedu, volku, jelenu, lisici, o ježu, psu, mački, podlasici, zajcu in celo o miši, dalje o konju, kravi, ovci, kozji, katerih imena povzročajo včasih toliko etimoloških težav, poleg tega o nazivih za čebelo, za nočne metulje, za kače in druge živali, ki so igrale pomembnejšo vlogo v magiji, kakor krastače in netopirji. Drugo skupino tvorijo telesni organi, katere so si Indoevropejci predstavljali kot živa bitja ter so bili vsak zase sedež določene demona (verjetno povzročitelja bolečine). Tabuirana so bila tudi imena bolezni, telesnih pohabljenosti, smrti in vsega, kar je bilo v zvezi z njo. Tudi ogenj